

Elnöke lesz a Böckh Hugó által szervezett Geológiai Tanácsadó Bizottságnak. Támogatja Bóhm Ferenc kezdeményezését, aki az olajkutatót a Dunántúlról az Alföldre igyekszik áthelyezni.

A két háború között Teleki jelentős működést fejtett ki több hazai és nemzetközi tudományos intézetben és társaságban. Több előadó körúton igyekezett a közép-európai és kárpát-medencei problémákra és Európa gondjaira a maga sajátos nézőpontjait ismertetni. E téren segítségére volt az a széles körű világirodalmi tájékozottság, amelyről 1917. évi akadémiai székfoglalójában tanúbizonyságot tett. Otthon volt a korabeli francia, angol, amerikai, német irodalomban, de az európai filozófiai és történelmi irodalomban is.

Előadásainak magyar vonatkozású anyagát, illetve azoknak egy részét 1934-ben kiadta magyar nyelven *Európáról és Magyarországról* című könyvében. Magyarország európai helyzetéről és a nemzetiségi, illetve kisebbségi kérdéstről, valamint a dunai együttműködés problémájáról sajátos felfogása volt. Véleménye az e témában írók és nyilatkozók közül sokakétól eltért. De az ő megnyilatkozása a terület és probléma egyik legjobb ismerőjének véleménye volt.

Teleki több magyar és nemzetközi, illetőleg külföldi társaságnak volt tagja, alapítója, vezetője. Legmaradandóbb alkotása az 1926-ban szervezett *Államtudományi Intézet* volt. Az intézetet a szomszéd államok viszonyainak tanulmányozására létesítette. Ezt az intézetet haláláig személyesen vezette és számtalan tudományos és politikai munkájában erre támaszkodott.

Rónai András

Teleki Pál, a cserkész

Teleki Pál, a tudós, a politikus 43 éves korában, 1922. június 10-én lett cserkész, ekkor nevezte ki a kormányzó gróf Teleki Pált főcserkésszé. Ebben az időben családi kapcsolatba is került a cserkészettel, mert Géza fia a piarista gimnázium tanulója és cserkészcsapatának tagja

lett. Egy évvel később, 1923-ban megromlott egészségi állapota miatt a főcserkész felmentését kérte. A kormányzó a cserkészszövetség kérelmére a felmentés megadása mellett Teleki Pált tiszteletbeli főcserkészzé nevezte ki. Földrajztudósi széles körű tájékozottsága során már az 1910-es évek elejétől érdeklődéssel figyelte az elindult angol, majd az 1912-es évtől a magyar cserkész kezdeményezéseket. A rendkívül elfoglalt tudós annak felismerése után állt be a cserkész munkájába, hogy a cserkészt jellemnevelő életformájának óriási szerepe lehet a magyar társadalomnak egészséges szellemű, jellemes fiatal nemzedékkel való feltöltésében.

A Trianon által összetört magyar társadalom újraépítésének munkájában sürgős feladatnak látta a tizenéves fiúk egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek megteremtését, és hogy ezt a cserkész életformában, az őrsi szervezetben, tehát kis közösségekben, főleg természeti környezetben, táborozások, rendszeres kirándulások keretében, feladatok felelős megoldásában, az önnevelés tudatának felbresztésével, az erkölcsi törvények tiszteletben tartásával célszerű megszervezni.

Távolabbi célként már ekkor élt benne az a gondolat, hogy az ebben az életformában felnőtt nemzedék majd hasznosan vehet részt a közös nemzeti feladatok szolgálatában.

Teleki Pál a cserkészpróbák letétele nélkül is a legmélyéresebben cserkészlélek volt, aki bensőségesen élte a cserkészethet mind a tíz, nem tiltó, hanem pozitív cselekvést parancsoló törvényét. Életnormája volt: a minden körülmények között való igazmondás; a kötelességteljesítés, illetve szerinte a kötelességkeresés; a segítség; a magával szemben való szigorúság, másokkal szemben a gyöngédség; a természet szeretete; a feljebbvalónak való engedelmeség; a vidám, derült lélek; a takarékság, a szerénység és a tiszta élet. Egyéni életében, társadalmi és politikai magatartásában egyaránt vállalta, vallotta, élte és megvalósította a tíz törvényt.

A magyar cserkészmozgalom elindulásakor a szövetség első elnöke Ravasz Árpád, utána Sík Sándor majd Witz Béla hittanár, a Regnum Marianum papi közösségének tagja lett. A cserkész vezetőség fejlesztési terveinek megvalósításához már korábban felmerült a társadalom pártfogásának megnyerésére egy „cserkész nagytanács” szervezésének kérdése. Teleki Pál nagy segítséget nyújtott ennek megszervezésében. Fontosnak tartotta, hogy a mintegy száztagú testületbe olyanok kerüljenek, akik a tagságot nem csupán dísznek tekintik, hanem akik egyénileg hajlandók segíteni a mozgalom terveinek megvalósítását. A legfőbb feladatok: a cserkész táborozások anyagi feltételeinek előteremtése, új táborhelyek szerzése, a cserkész-tanműhelyek felállítása, a vízcserkészlet kiépítése, a vezetők könyvének újabb kiadása, egy központi székház létrehozása. A nagytanács élére Habsburg Albrecht főherceg került. A szervezés során Teleki többször tréfásan említette, hogy legalább néha némi hasznot hozhat a cserkészethet a volt miniszterelnöki rang azzal, hogy segít megnyerni magas állású, nagy társadalmi tekintéllyel rendelkező személyeket a cserkésznagytanács tagjává elvállalására.

De részt vett Teleki Pál a mozgalom vezetésének hétköznapi munkájában is. Így közreműködött az elnökségi üléseken, az 1924. évi dániai jamboreera 116 tagú csapat felkészítésében, az 1925. évi tisztképző tábor, az 1926. évi megyeri nemzeti jamboree szervezésében. 1929-ben Angliában került megrendezésre a cserkész világmozgalom jubileumi nagy táborozása. Az előkészítés során sok túlzó javaslat merült fel a minél nagyobb magyar siker elérése érdekében. Teleki az ezekben rejlő veszélyek láttán a Vezetők Lapjában a következő intellemmel fordult a világtáborba készülökhöz. „Az anglia jamboreeről többen úgy vélekednek, hogy azon a magyar cserkészeknek a jelen szomorú magyar sorsot kell bemutatniuk, esetleg megpróbálni, hogy valamivel közelebb hozzuk az orvoslást. Ez a magatartás nagyon helytelen és káros lenne. A magyar cserkészlet színvonalát kell bemutatni. Megbecsülést, barátokat csak jó cserkész munkával lehet szerezni a hazának. Legyenek természetesen, ne pózoljanak. Írásban, szóban, képben nem szabad Trianon, az integritás, vagy a revízió gondolatokról érejtetni. A cserkésznek a szívek és nem a szavak beszédjének emberei.” Ezekkel a gondolatokkal saját magatartásának a valóban megtartott törvényét fogalmazta meg Teleki. Az angol jamboreen a magyar cserkészcsapat Teleki Pál részvételével és patronálásával óriási sikert ért el és nagy nemzetközi rokonszenvet szerzett.

Az 1920-tól 1930-ig terjedő évtizedben egyre növekedett a fiúcserkészletben nevelkedett, felnőtt öregcserkészek száma. Egyre sürgetőbb volt az öregcserkészlet megszervezésének megoldása. Életkoruknál fogva és a társadalmi környezet hatása alatt egyre nagyobb mértékben ébredt fel bennük az érdeklődés a társadalmi, a nemzeti problémák iránt. Teleki Pál, aki szinte várta és természetesnek tartotta ezt a folyamatot, Sík Sándorral 1929. év őszén egy 20–30 főnyi cserkésztestületből és öregcserkészekből álló társaságban megbeszélték a

magyarság lényeges problémáit. Ők ketten személyesen részt vettek a több hónapon át 2 hetenként tartott összejöveteleken és a tárgyalások eredményét 1930-ban *Zöld füzet* néven emlegetett Fiala Magyarság, Eszmék és elszánások című nyomtatványban megjelentették.

A tennivalók, az alapelvek kijelölése után még nem következett szerveződés, mert a bádeni nemzetközi cserkészkonferencia 1931-ben a sok pályázó közül – köztük az USA és Csehszlovákia – a magyar cserkészetre bízta a négyévenként sorra kerülő cserkész világboree 1933. évi megrendezését. A cserkészszövetség felkérte Teleki Pál tiszteletbeli főcserkészt a jamboree vezetésére, a kormány pedig kormánybiztosi jogkörrel ruházta fel. Teleki Pál ettől kezdve minden erejével a jamboree sikerén dolgozott, helyettese Sík Sándor, a vezérkari főnöke Kisbarnaki Farkas Ferenc lett. A vállalkozás támogatására életre hívták a Jamboree Tanácsot. Széles körű diplomáciai és propaganda tevékenység bontakozott ki. A tiszteletbeli főcserkész az 1932. év tavaszán kezdődő egyéves szervezőmunkát személyesen irányította. A szervezési ágazatok, csoportok vezetői rendszeresen előre meghatározott időpontban jelentek meg a tiszteletbeli főcserkész és vezérkari főnöke előtt és jelentették az elvégzett feladatokat. A Magyar Cserkész Jamboree levele cím alatt megjelent írás Telekitől származó részlete: „Magad soha elő ne hozd majd Trianont; de ha megkérdemnek, mindent kell hogy tudj róla. Tudd pontosan mit veszítettünk. Tájékozva legyél igazságtalanságainkról, vitás kérdésekről, pontosan tudj felelni mindenre. Haszontalan fráter az aki a magyar tragédiára vonatkozó bármely kérdésre tudatlanságból, hanyagságból nem tud felelni.”

A gödöllői jamboreen részt vevő magyar cserkészekhez intézett intelmei között igen nagy hangsúlyt kapott a következő: „Kérem szíveskedjenek úgy a csehszlovák, mint a jugoszláv cserkészeket még nagyobb figyelemmel fogadni mint a többieket, hiszen ezen nevek alatt túlnyomóan a megszállott területi magyar származásúak rejtőznek.” Az elmúlt fél évszázad után különösen megértjük ezt az intelmet. A balillák és a Hitlerjugendek csak látogatókként jöhettek a jamboreera. Ezt a visszautasítást sem felejtették el többé a hitlerista vezetők Teleki Pálnak.

A jamboree befejezésekor a világ főcserkészének, Baden Powellnek, búcsúztatása után Teleki Pál a következőket mondta:

„Fogadjuk meg azt amit a fővezérünk Baden Powell örökségként ránk bízott – kövessük történelmünk sejtelmes csodaszarvasát, legyen a magyar cserkészeknek második jelvénye a liliom mellett, hogy árkon, bokron, akadályokon, nehézségeken át éppúgy új, boldog országba vezessen bennünket, mint ahogy őseinket nemzetté kovácsolta, elvezette a magyar ígért országába és nemzetünket Európa védőjévé tette. – Ha kérésemet megtartjátok, tudom biztosan eredményes cserkész munkára, jamboreera mondom ki a végszót. Elvégeztetett, Isten veletek.”

Válaszul utoljára harsant fel a tábor csatakiáltása: Pál... Pál... Pál... Teleki Pál... a jamboree élén Teleki Pál áll!!

A gödöllői jamboreenak óriási eredménye volt a magyar cserkészfiúk tízezreinek imponáló bemutatkozása a világ cserkészifjúsga előtt. Egy másik maradandó eredmény volt, hogy a tiszteletbeli főcserkész a jamboreeszervezés és -lebonyolítás hétköznapi fáradalmas munkájában való aktív részvételével természetes emberi közelségbe került a fiúk ezreivel. Rónai András, aki hosszú éveken át bizalmas közelségben dolgozott Teleki mellett, így jellemezte őt: „Kistermetű szikár ember volt. Bár súlyos műtéten ment keresztül, szívós kemény maradt. Fizikumát céltudatosan edzette. Igen egészséges életet élt. Sokszor hangsúlyozta 'aki parancsnoki hidon van annak nem szabad fáradtnak, kimerültnek, idegesnek lenni'. Nehéz helyzetekben mindig habozás nélkül, nyugodt határozottsággal döntött. Gondolkozott – a gondolkodáshoz néha időt kért – és döntött.”

Erre az időre a cserkészmozgalomban részt vevők száma meghaladta a 30 000 főt. Ez az óriási létszám felveti a fegyelmzés problémáját is. A főcserkész az önkéntes lelki fegyelm híve volt. De élettapasztalata arra figyelmeztette, hogy ilyen nagyra nőtt szervezetben a működési egység érdekében egy kis katonai fegyelmre is szükség van. Ugyanakkor már jelentkezett egyre erősödő katonai behatolás a cserkészmozgalom vezetésébe, amely törekvés az alapszabályok lényeges megváltoztatására és személyi cserékre irányult. Mindez a felső vezetésben gyakran szivedélyes vitákat okozott. Teleki, akinek eszménye volt a személyes szabadság, higgadtan úgy nyilatkozott, hogy a cserkészszövetség alapszabályának hasonlóan kell lenni a magyar alkotmányhoz, amely évszázadokon keresztül változatlanul érvényben van és még sincs ellentétben a változó viszonyokkal. Ebben az álláspontban benne volt Teleki védekező stratégiája a Gömbös által kezdeményezett a hitlerizmushoz alkalmazkodó társadalomszervezéssel szemben.

A gödöllői jamboree előkészítésében és lebonyolításában 2 évig igen nagy munkát végeztek az öregcserkészek és a csapattisztek. Utána azonban az öregcserkész- és a tiszti összejöveteleken egyre erősebben hangzott el az az igény, hogy az ifjúkortól kijelölt életcél, a magyarabb magyar ideál megvalósítása, a nemzet hasznos szolgálatában való részvétel megszervezése egy új szervezetet tesz szükségessé. Ezeknek a megbeszéléseknek, próbálkozásoknak leglelkesebb támogatója Teleki Pál volt. Így jött létre az 1938. évben jóváhagyott alapszabállyal a Fialat Magyarság Szövetség, amelynek alapító senior elnöke Teleki Pál volt. Kéthetente megjelenő újsága a Fialat Magyarság volt. A szövetség világnézeti alapját az 1930-ban kiadott zöld füzetben foglalt *Eszméék és elszánások* című elvek alkották. Teleki úgy a szövetség megalakulásában, mint a program kidolgozásában személyesen részt vett. A 42 oldalas alapelvek fő gondolatcsoportjai a következők: I. Fialat magyarság, II. Pozitív magyarság, III. Egyetemes magyarság, IV. Mélyebb magyarság, V. Cselekvő magyarság.

Az 1937–1938 években a Fialat Magyarság Szövetség 2 hetenként rendszeresen tartott összejövetelein komoly közéleti szakemberek tartottak a magyar nemzetpolitikai kérdésekről előadásokat, amelyeket mindig igen élénk vita követett. Ezekben időnként Teleki maga is részt vett, sőt maga is tartott – főleg történelmi szemléletű – előadásokat. 1938 tavaszán Telekit ismét bevonták az egyre nagyobb feszültséggel terhes magyar politikába. Kultuszminister lett, majd októberben a külügyminiszterrel részt vett a szlovákiai magyar többségű területek egy részének a visszatérés ügyében előbb Komáromban a csehekkel, majd a Ribbentrop és Ciano külügyminiszterekkel Bécsben folytatott izgalmas tárgyalásokon. A kritikus napokban a Fialat Magyarság Szövetség esti összejövetelén, több más társadalmi egyesület jelen levő képviselőivel együttes elhatározás alapján már késő éjjeli órában mintegy 10 tagú küldöttséggel felmentünk a várba, és Teleki Pál közvetítésével előadtuk a miniszterelnöknek, hogy sürgősen akciót kezdeményezünk a kritikus tárgyalási folyamat alatt a magyar társadalomban és a sajtóban folyó defetista akciókkal szemben. A megkapott engedély alapján a helyes magyar nemzeti tudatra apelláló falragaszok éjszakai felragasztásával és vasárnap délelőtt több társadalmi egyesület tagjainak mozgósításával jó szellemű nyilvános nagygyűlésen adtunk társadalmi alátámasztást a magyar küldöttség tárgyalásához.

A bécsi döntés után a Komáromba történő hivatalos bevonulása a szlovákiai magyar ifjúság lelkes ujjongással fogadta a cserkészruhában érkező Teleki Pált. 1939 tavaszán Teleki miniszterelnök lett. Ez az állapot Teleki és a cserkészlet kapcsolatán csak annyit változtatott, hogy amennyivel kevesebb ideje maradt a cserkészakciók meglátogatására, annyival gyakrabban vált a cserkészvezetők látogatása a minisztériumban, később a miniszterelnökségen, ahol a látogatókat mindig a régi közvetlenséggel, segítőkészséggel fogadta. Az alig egy éve alakult Fialat Magyarság Szövetséget 1939 áprilisában nagyon váratlanul érte a cserkész miniszterelnök üzenete, hogy a május hónapban sorra kerülő országgyűlési képviselőválasztásra adjuk át a képviselőségre alkalmas, egy örsnyi szövetségi tag névsorát. Az átadott 7 jelölt közül hatan nyertek a választási küzdelemben és ezzel a 6 cserkészférfival a magyar cserkészmozgalom is bejutott a magyar törvényhozásba. Ha ugyanezen év szeptember 1-jén nem indult volna el a második világháborúval a huszadik század legrtragikusabb történelmi szakasza, akkor talán beteljesült volna Telekinek a cserkészmozgalomhoz fűzött reménye, vagy legalábbis annak egy ígéretes része. A cserkész nevelés és szervezés eredményeként az emberből ember és magyarabb magyar életcélú valló férfi cserkészors jelentkezett a magyar parlamentben a jobb Magyarország építésének szolgálatára. De az elkövetkezett világháború évei nem az építés, hanem a rombolás, az erőszak tombolásának évei voltak és a magyar politikai vezetés legfőbb erőfeszítése a védekezés, a megmaradás útjának a megtalálása volt.

Az 1940-es év végére úgyszólván egész Nyugat-Európa Hitler hatalma alatt kínlódott. Hazai társadalmunkat is politikai feszültségek szaggatták sok egymással szemben álló csoportra. Bár a feszült társadalmi és politikai állapot még a cserkészmozgalom felső vezetését is károsan befolyásolta és ez Telekit emberfeletti módon leterhelte és bár szűkebb körű cserkészvezetői megbeszéléseken, bizalmas körben sokszor kifakadt, a felelős embereknek a komoly helyzethez képest méltatlan viselkedése miatt – a beszélgetések végén mindig optimistán, derűsen zárta, azzal, „de hát adjunk hálát az Istennek, hogy eddig sikerült kívül maradjunk a háborún és reméljük, hogy az Isten továbbra is megsegít bennünket.”

1941. március végére azonban olyan történelmi lavina alá kerültünk, amely nemcsak minden optimizmust eltemetett, de az egész magyar nemzet és az ország vezetői előtt az élet és a halál közötti választást vetette fel. Teleki Pál tragikus halálának megértéséhez, ezeknek a

A magyar–jugoszláv örökös barátsági szerződés aláírása, 1941. február 27., Bp. (Cincár-Markovics és Bárdossy László írják alá, az asztal bal oldalán Teleki)

napoknak történéseivel és a Telekire nehezedő politikai döntésekkel, valamint súlyos családi gondjaival részletesebben kell foglalkoznunk.

Az előző év december 12-én aláírt magyar–jugoszláv barátsági szerződés nagy politikai sikere után, a közeledő katasztrófa villámcsapásaként hatott 1941. március 27-én a németellenes belgrádi puccs és az általános jugoszláv mozgósítás híre. Ezt követte Hitler üzenete, amely azt kívánta, hogy Magyarország engedélyezze a német hadseregnek Jugoszlávia ellen az ország területén való átvonulását és annak teljesítése esetén, ha arra kerül a sor, Németország nem ellenzi a magyar revíziós kívánságok megvalósulását. Éjszakába nyúló tárgyalásokon vitatta a minisztertanács és a kormányzó elnöklésével a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács a Hitlernek szóló választ.

Ilyen prolemáktól terhelten, (és feleségétől, aki beteg szívével súlyos állapotban a János szanatóriumban feküdt) érkezett 1941. március 29-én este senior elnökünk a Fialat Magyarság Szövetség közgyűlésére. Rendkívül levert lelkiállapotát mutatta, hogy elnöki beszédét nagy meglepetést keltve azzal kezdte, hogy „amennyiben újságírók is jelen vannak a közgyűlésen, kérem őket hogy hagyják el a termet”. Távozásuk után bár semmit sem közölt súlyos gondjairól, azokról csak halála után értesültünk, de a szokatlanul sötét magyar helyzet jellemzése és a finnek példamutató, áldozatos hősiességéhez hasonló magyar magatartást sürgető szavai igen mély és komor hatást gyakoroltak a jelenlevőkre. Saját szavai így szóltak: „Csak férfias erényekben kiváló nemzet építhet és tarthat fenn maradandó államot a Kárpátok ölén.”

Április 2-án este az utolsó percekben, minden fogadtatás nélkül, mint a többi cserkésztszisz jön be a bazilika kápolnájába, a cserkésztszisztek lelkigyakorlatára és az első sorban felkínált hely helyett, a második sor szélén meglátott üres helyre ül le. Witz Béla a bazilika akkori plébánosa, Teleki Pálnak gyóntatója, bizalmasa elmondta, hogy a többi résztvevővel együtt Teleki Pál is meggyónt és búcsúzásnál azzal köszönt el, hogy másnap reggel fél nyolckor részt vesz a szentmisén. Witz Béla szerint Teleki a szentmise hallgatást szigorúan és komolyan vette és Sactustól az áldozásig mindig térdelt.

A bazilikából a szanatóriumba ment feleségét meglátogatni. Látogatása alatt telefonhoz hívták a portásfülkébe. Szemtanúk szerint a rövid beszélgetés közben Teleki rendkívül izgatottan és felháborodottan úgy odavágta a telefonkagylót, hogy a készülék elromlott.

Sajnos soha sem derült ki, hogy ki volt a telefonáló és mivel izgatta fel ennyire Telekit. A szanatóriumából a külügyminisztériumba ment, ahol az utolsó döfést kapta agyongyötört szívébe. Itt várta londoni nagykövetségünk jelentése, hogy kényszerhelyzetünkre való hivatkozást Londonban nem fogadják el. Üzenetük: ha a német hadsereg átvonulását engedélyezzük a békekötésnél a legsúlyosabb következményekkel kell számolnunk. Márpedig Teleki úgy a minisztertanácsban, mint a legfelső honvédelmi tanácsban kisebbségben maradt a maga álláspontjával és a német hadsereg magyar hozzájárulással máris megkezdte hazánk területén keresztül a felvonulást Jugoszlávia ellen.

A kényszerhelyzetben hozott hozzájárulás mentesítette az országot egy azonnali német megszállástól és annak szenvedéseitől, de a széles látókörű, nagy műveltségű tudós, mély lelki életet élő cserkész Teleki Pálban már felrajzolódott a fenyegető jövő sötét képe, amikor majd a háború végén megint a vesztesek között szenved a nemzet a rossz döntés minden büntetését. Az április 2-áról 3-ára virradó éjszakán teljesen magára maradván, érzékeny lelkében elhatalmasodott felelősségérzetével kettesben megtartotta az utolsó minisztertanácsot. Úgy határozott, hogy a rossz döntésért kivégzi a miniszterelnököt, hogy ezzel az ítéletével megmentse a világ ítélőszéke előtt a nemzet becsületét.

Szabó Dezső így emlékezett meg róla: „Sajátos ember volt. Testi valóságában inkább kicsiny, a tudós ijedt csodálkozásával a nagy szemeiben. Mintha minden percben mondta volna önmagának: látod Teleki Pál milyen gyermek vagy, hogy ezekkel az emberekkel akarsz valami szépet, valami maradandót építeni. Írtózt a nagy kézmozdulású pátosztól. Egyszerű volt mint az igazi tudós, csendes szavú mint a jó pap és igéi mélyre hatottak, mint a biztos kézzel vetett mag. Ó, hogy tudta szeretni ez az ember az annyiszor megcsalt, kizsákmányolt, rokontalan árva fajtát.”

Mi cserkészek és sok-sok tisztelője az emberebb ember és magyarabb magyar Teleki Pálra mély tisztelettel és nagy szeretettel emlékezünk.

Alföldi Alajos

Teleki Pál és a népi mozgalom

A két világháború közti magyar társadalom legeredetibb és legfigyelemreméltóbb megnyilatkozása volt a népi-falukutató mozgalom, mindenekelőtt azért, mert feloldotta haza és haladás szerencsétlen ellentétét, amely az 1918–1919-es események hatására minden eddiginél jobban elmélyült. Ez áldatlan ellentét oka abban rejlett, hogy az elkerülhetetlen változások ellenzői elutasították minden megújulási törekvést, a változást akarók pedig hajlamosak lettek volna elvetni mindent ami múlt, tehát azt is ami megőrzendő nemzeti érték. Trianon után a húszas évek mélységéből tápázkodó ország egyelőre még a hagyományos jobb- és baloldaliság megosztottságában élt, de megjelentek azok az erők, amelyek a pusztító ellentét meghaladására törekedtek. Ebből nőtt ki a harmincas évek elején a népi-falukutató mozgalom, mely gyökeres társadalmi változtatásokat akart, de elvetette a nemzeti értékeket semmibevevő szélsőségeket, ugyanakkor a nemzeti értékek vállalása mellett határozottan szembeszállt a társadalmi igazságtalanságok iránt érzéketlen konzervatív nacionalizmussal is.

Ennek az új társadalmi és politikai erőnek a megjelenése világított rá a hivatásos forradalmár és a hivatásos reakciós egymás hibájából élő haszontalan ellentétére. Ugyanis – amint erre Bibó István figyelmeztetett – a hivatásos forradalmár azt hirdeti, hogy érdemi változásokot csak forradalommal (azaz vérrel és felfordulással) lehet megvalósítani. Erre azt feleli a hivatásos reakciós, hogy nem szabad engedélyezni semmiféle társadalmi változást, mert az eleve forradalomhoz vezet. Az egymás hibájából élő szélsőségek következtében tehát mozdulatlaná válik a társadalom, ami előbb-utóbb robbanásához vezet.

Ezt az ellentétet oldotta fel a népi-falukutató mozgalom, lehetővé téve, hogy a hatalom oldaláról nyissanak a változtatást akarók irányába, s ezt ismerte fel a hatalmon lévőkhöz közül Teleki Pál, az elsők közt véve észre, hogy a rendszer elengedhetetlen korszerűsítése érdekében együtt lehet és kell működni a megjelent új ellenzékkel. Mindez nem politikai azonosságot jelentett, de annak fontos lehetőségét, hogy a társadalom különböző érdekű csoportjai szót tudjanak váltani egymással, hogy ne erőszakkal, hanem vitákkal próbálják feloldani, meghaladni ellentéteiket.